

רקע

ערכה חינוכית לזיכרון ולהנצחה בחילופי נוער ותלמידים ישראל – גרמניה

Handbuch für Erinnern und Gedenken in deutsch-israelischen Jugend- und Schülerbegegnungen

Hintergrund

רקע

"לזכור ולא לשכוח" היא מטרה מרכזית המלווה את המפגשים בין בני נוער ומחנכים ישראלים וגרמנים מתחילת שיתוף הפעולה לחילופין. חילופי הנוער הדו-לאומיים מאפשרים זה חמישים שנה להמשיך במודע לכתוב את זיכרונותיהם של קורבנות השואה ולקבל אחריות משותפת על הזיכרון.

המפגש בין בני הנוער כולל תמיד גם ביקור משותף במחנה ריכוז לשעבר או באתר הנצחה. עדיין אין הזיכרון במשותף מובן מאליו. ההתמודדות עם השואה והביקור במקומות היסטוריים שבהם התרחשה רדיפת הקורבנות מנכיחה לצעירים הגרמנים והישראלים בבירור, חזר ושנה, גם את השתייכותם לדורות הבאים של הפושעים והקורבנות. ידיעה זו מקשה לא פעם על ההבנה בין בני הנוער משני הצדדים. לעתים קרובות משמעותה ריחוק פתאומי בחברויות שנוצרו עד אז באופן ספונטני, אך בה בעת מציב הגיוון הגובר של המוצאים התרבותיים, הדתיים והלאומיים של צעירים משני המדינות גם אתגרים חדשים ומביא אתו רעיונות חדשים לעיסוק המשותף בתולדות הנאציזם והשואה.

כדי לעצב מצד אחד את ההתמודדות עם ההיסטוריה ומצד אחר את המפגש בהווה כתהליך משותף ומאחד, יש להכין ולקיים את האזכרה המשותפת באופן רגיש ופדגוגי, ולסיים תהליך זה באותו אופן. הערכה שלפנינו, "לזכור ביחד – לבנות גשרים" התהוותה בתהליך עבודה רב-שנתי, תוך שימוש בניסיון המגוון שנרכש לאורך שנים רבות בתוכנית חילופי נוער.

לזכור יחד – לבנות גשרים

מעבר לעתיד

בין אדם לאדם

Gemeinsam Erinnern – Brücken Bauen

Zwischen Vergangenheit und Zukunft

Von Mensch zu Mensch

Hintergrund

„Erinnern und nicht vergessen“ ist ein zentrales Anliegen, das die Begegnungen von deutschen und israelischen Jugendlichen und Pädagog/-innen seit Beginn der partnerschaftlichen Zusammenarbeit prägt. Der binationale Jugend- und Schüleraustausch eröffnet seit mehr als 50 Jahren einen Weg, das Andenken an die Opfer der Shoah bewusst fortzuschreiben und gemeinsam Verantwortung für das Erinnern zu übernehmen.

Die Begegnungen der Jugendlichen beinhalteten immer einen gemeinsamen Besuch ehemaliger Konzentrationslager oder Gedenkorte. Dabei ist das gemeinsame Gedenken noch keine Selbstverständlichkeit. Die Bearbeitung der Shoah und der Besuch an historischen Orten der Verfolgung verdeutlicht jungen Deutschen und jungen Israelis immer wieder auch die Zugehörigkeit zu den Nachfolgenerationen der Täter und der Opfer. Diese Wahrnehmung erschwert nicht selten die Verständigung der Jugendlichen auf beiden Seiten. Häufig kann dies eine plötzliche Distanz in bis dahin spontan gewachsenen Freundschaften bewirken. Gleichzeitig bedeutet die zunehmende Vielfalt kultureller, religiöser und nationaler Herkünfte von jungen Menschen aus beiden Ländern neue Herausforderungen und Impulse für die gemeinsame Beschäftigung mit der Geschichte von Nationalsozialismus und Shoah.

Um die Auseinandersetzung mit der Geschichte einerseits und die Begegnung in der Gegenwart andererseits als gemeinsamen und

קואקט
מרכז התיאום
לחילופי נוער
גרמניה-ישראל

עיריית
ירושלים

מועצת הנוער
הבאוורית

Bayerischer
Jugendring

Stadt
Jerusalem

ConAct
Koordinierungszentrum
Deutsch-Israelischer
Jugendaustausch

מטרה

לאורך יותר מחמישים שנה מתמודדים האחראים על תוכניות החילופין עם קשיים רבים, בניסיון לקיים טקסים לזכר קורבנות השלטון הנאצי, ובייחוד לזכר הקורבנות היהודיים. טקסי זיכרון במחנות ריכוז לשעבר או באתרי הנצחה בגרמניה ובישראל גורמים גם כיום אצל כל המשתתפים בהם תגובה רגשית עוצמתית. מטרת הערכה הן לנסות להכיל רגשות אלו, להתכונן יחדיו, צעירים מגרמניה ומישראל, לטקס זיכרון משותף ולעצב כחלק ממפגש ישראלי-גרמני. מטלה מרכזית של אסופה זו היא לתת בידי פעילים בתחום חילופי צעירים ישראלים וגרמנים בישראל ובגרמניה כלי עזר ולייצר תמריצים ליזום טקסי זיכרון ואזכרה משותפים בעלי ערך נעלה.

לשם כך כוללת הערכה:

- רעיונות כלליים לעיסוק בהתרחשויות ההיסטוריות
- שאלות על העבודה הפדגוגית
- שיטות לדיון במשמעות ההיסטוריה בהווה
- תכנים המתאימים לקיום טקסי זיכרון
- דוגמאות לעבודת זיכרון משותפת
- מידע על אתרי זיכרון בשתי המדינות
- חומר נוסף וקישורים

כדי להגיע למטרת הזיכרון המשותף משני הצדדים באותו אופן, כתובה הערכה בעברית ובגרמנית.

קבוצות יעד

הערכה מיועדת לישראלים ולגרמנים המבקרים בקבוצות באתרי זיכרון בישראל ובגרמניה, ובייחוד מיועדת הערכה לבני נוער בקבוצות חילופין בין המדינות. הערכה מגיעה אל קבוצות היעד שלה לרוב באמצעות הארגונים האחראים לחילופין: עמותות נוער וקבוצות נוער, מועצות נוער ומרכזי נוער, מוסדות חינוך לעובדים עם בני נוער ובתי ספר.

הערכה נערכה גם לשימוש אנשי המקצוע, האחראים ומלווי החילופין, וכן למשתתפים בסמינרים המכינים את המלווים במדינותיהם לקראת החילופין. מיעוטים אתניים ולאומיים בשתי המדינות, בני דתות שונות, וכלל תושבי שתי המדינות יקבלו תמיכה ביוזמתם לעבודת זיכרון, וכן גם קבוצות נוער דו־לאומיות ממדינות אחרות במרכז אירופה ובמזרחה, המאזכרות, בצוותא עם חברי חילופין ישראלים או גרמנים, את רצח העם במאה שעברה. למשתתפים בסמינרים המכינים את המלווים במדינותיהם לקראת החילופין, מיעוטים אתניים ולאומיים בשתי המדינות, בני דתות שונות, וכלל תושבי שתי המדינות

יקבלו תמיכה ביוזמתם לעבודת זיכרון, וכן גם קבוצות נוער דו־לאומיות ממדינות אחרות במרכז אירופה ובמזרחה, המאזכרות, בצוותא עם חברי חילופין ישראלים או גרמנים, את רצח העם במאה שעברה.

דאית דא זיל דס גמנסאמס געדנסס פון בודנס סידנס, ון גלס קבוצות נוער דו־לאומיות אין גלסלר וסלס פולגט ודנס קאן, יס דאס חאנדבוכ אופ דעאטש אונד העבריש פאסאט.

Zielgruppen

דאס חאנדבוכ ריכטט סיך אן דעאטשע אונד ישראליס, די מית גרופן די געדנסאטטן אין דעאטשלאנד אדער געדנסקורטע אין ישראל בוסוכנס, דאבאי פור אללם אן די יוגנדליכן אואטאטשגרופנס בודער לנדער. סיע ודנסן אברווגנד אבר די טראגר דסער אואטאטשפראגממע אררעיכט: יוגנדפברנדע אונד יוגנדגרופנס, יוגנדרינגע אונד יוגנדצענטרנס, בילדונגסעיןריכטונגן דער יוגנדארבאית אונד שולנס. דאס חאנדבוכ וורדע אאך פור די פאךכראפאט, די פאראנטוולליכן אונד לעיטר/-יננס פון בעגונגנס געשריבנס, אונד אאך פור די טאילנעמר/-יננס אן עינשלאגיקנס סמינארנס אין בודנס לנדערן. Ethnische אונד nationale מינדרהייטנס בודער לנדער, אנגעהוריקע אונטערשידליכער רעליגיונס, אלל בורגר בודער לנדער סולל אונטערסטוזונג אין יחרנס געדנסאקטיוואיטאטן פינדנס, גאנאוס וויע בילאטיונאלע גרופנס פון יוגנדליכן אאס אנדערנס לנדערן – אין צענטרל- אונד אסטעורופא, די מית דעאטשנס אונד ישראלישנס גרופנס דעם פולקרמורד אין לעצטנס יאחרונדט געדנסקנס.

Herausgegeben mit freundlicher Unterstützung des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend.

התפקיד בתמיכת המיניסטרוֹן הפדראלי הגרמני לענייני משפחה, גמלאים, נשים ונוער

פברבינדנס פרוצעס צו געאטלנס, מוסס דאס גמנסאמס געדנסקנס סנסיבל אונד פאדאגוגיש פורבירעית, דורכגעפחרט אונד נאכפירעית ודנס. דאס פורליגנדע חאנדבוכ ‚גמנסאמס ארריןנרן – ברודקנס באונען‘ ענטאנד אין עינעם מעהר-יאחריקנס אר-באייטפרוצעס אאס דנס פולפאלטיגנס אפאחרונגנס, די אין לאופע פולער יאחרע באי יוגנדהאואטאטשפראגממענס געאסמלט וורדנס.

Zielsetzung

אין לאופע פון אבר פונפציג יאחרנס חאטנס סיך די פאראנטוולליכן פון אואטאטשפראגממענס מית פולערן שווריקייטנס אאסעיאנדר צו סעצנס, ווננס סיע פוסוכנס, צערעמונינס אין געדנסקנס אן די אופער דס נאצירעגים אונד אינספודערע אן די יודישנס אופער אבצוהאלטנס. געדנסקרעמונינס אין עהמאליגנס קונצענטראטיונלאגערנס אדער אן געדנסקורטנס אין דעאטשלאנד אונד ישראל פחרן אאך העאטע באי אללנס בעיאיליגטנס צו סארקנס עמוטיונאלנס רעאקטיוננס. די-סע אאפאנגנס צו קונננס, סיך גמנסאמס מית יונגנס מענשנס אאס דעאטשלאנד אונד ישראל אופ עינע געדנסקפאיר פורצוברייטנס אונד דיסע סיננוולל אין דנס ראהמנס דעאטש-ישראלישער בעגונגנס עינצובאונענס, סינד די ציילע דער נוצונג דסער חאנדבוכס.

חאופאאפגאבע דסער חאנדריכונג יס עס, עין הילפריכעס אנטרו-מנט פור די עייעניגנס צו סאין, די אין ברעיק דס אואטאטשס פון יונגנס ישראליס אונד יונגנס דעאטשנס אין דעאטשלאנד אונד ישראל טאטיג סינד אונד אנרגונגנס סוכנס, אום עין בעדונגספוללנס אונד גמנסאמס ארריןנרן אונד געדנסקנס צו אינאייטירנס.

צו דסערם צוועק אומפאסט דאס חאנדבוכ:

- לעיטגעדאנקנס צום היסטורישנס געשעחנס
- פראגעסטלונגנס צור פאדאגוגישער ארבעיט
- מעהודנס צור דסקוססיון דער געגנווארטסבעדונג דער געשיכטע
- טעקסע פור די געאטלונג פון געדנסקפאירנס
- פראקסיסבאייספילע בילאטערלער ארריןנרנסארבעיט
- אינפארמאטיוננס צו געדנסקורטנס אין בודנס לנדערן
- מאטריאליענס אונד לינקס